

METAFORA PRISUTNOG NESTANKA

(Džon Makgregor: *Jezero br. 13*, prevela s engleskog Tatjana Bižić, Laguna, Beograd, 2019)

U kojoj meri se neka zajednica menja zbog tragedije jedinke? Zašto se umesto ljudskosti bira uljudnost? Šta se dešava kada odbijamo vezu sa svetom? Novi roman Džona Makgregora *Jezero br. 13* dobio je uglednu britansku nagradu „Kosta“, a od strane uvaženog američkog časopisa *Kirkus rivju* proglašen je za roman godine. Ljubitelji lepe književnosti osetiće autentičan talenat pisca koji menja žanr romana; reč je o autoru zbog kojeg će teoretičari proze morati da se pomuče.

Roman *Jezero br. 13* počinje kriminalističkom zagonetkom, koja je arhetipski stara a danas nažalost još uvek goruća tema gotovo svakog društva. U malom, neimenovanom britanskom selu, nestala je trinaestogodišnja devojčica Rebeka (Beki), koja je tu došla iz drugog mesta tokom novogodišnjih praznika. Policijska potraga počela je odmah, ali se tokom narednih trinaest godina odvija bez uspeha.

Trinaest poglavlja organizovano je naizgled na isti način. Samo u prvom poglavlju radnja počinje pred zoru, a u svim ostalim „u ponoć“, sa novom godinom i novim životnim periodom. Dvanaest odlomaka svakog poglavlja opisuje šta se sa zajednicom (selo, ljudi, mediji, globalni svet, priroda) dešavalo svakog meseca do kraja godine. Skoro svako poglavlje na završetku vraća misao na Beki: konstatuje se da ona nije nađena, da se potraga nastavlja.

Naslovna simbolika broja trinaest je složena. To je oznaka novog, tinejdžerskog perioda života mlade osobe, perioda koji je prekinut. Pošto nigde u romanu nije napisano da je bilo šta važno nađeno kod poslednjeg, trinaestog jezera, naslovni broj zaokružuje prostorni pogled romana, označava ukupan broj akumulacionih jezera u selu, poentirajući trinaest misterioznih, neraskidivih veza zemlje, podzemnog i nadzemnog sveta. Svet odozdo posmatra onaj svet iznad, i obrnuto, a svaki od tih svetova dinamizuje svoje tačke postanja i nestanja u različitim uglovima, tvoreći smenu rojeva života, življenja, bitisanja i smrti, umiranja, nestajanja.

Broj trinaest upisan je u ritmiku smene godina i poglavlja romana, ali i u posebno izdvojenim rečima Volasa Stivena koje je Makgregor odabrao za moto knjige. Pomenuti detalj promakao je mnogim „komentatorima“ romana *Jezero br. 13*, kako je jedan inostrani istraživač duhovito (ili ironično?) nazvao kritičare. Reč je o pesmi „Trinaest načina da se posmatra kos“, iz koje je za moto romana Makgregor uzeo njenu dvanaestu stancu. Taj moto nosi ključeve za roman, njegovu strukturu, razumevanje i tumačenje. Objašnjava vezu između dvanaest delova celine koji tvore trinaest poglavlja, reflektuje smisao romana, sažima njegovu glavnu ideju jedinstva i snage sveta, neodvojivost života od smrti, preno-

si pluralnost perspektivizma. Poput Stivensove pesme, roman *Jezero br. 13* može da se razume kao trinaest načina da se posmatra život, odnosno da se posmatra posmatranje života. Moto dodatno ukazuje na amalgamsku prirodu simbolike broja 13. Stereotipno se doživljava kao oznaka nesreće, zaboravlja se da je isti broj najsnažniji i najsublimniji životni princip stvaranja, kretanja, aktivnosti, organizacije, dinamike, ponavljanja, kruženja.

Kako je Džon Makgregor ispisivao svoj način posmatranja sveta? Raznolikost i mnoštvo u svetu nije iscrpljivao obimom opisa, već se opredelio za eliptične poteze, brza i kratka bacanja pogleda. Reč je o posmatranjima koja ostavljaju utisak (ali, samo utisak!) kretanja pogleda po površini slike. Priroda elipse zahteva izbegavanje ponavljanja i izostavljanje starih informacija, ali Makgregor je posvećen istraživač, strasnik reči, on voli da ispituje stilističke tehnike, želi da prenese moć jezika. A prevoditeljka, Tatjana Bižić, koja je odranije prepoznata kao poštovalac reči i njen majstor-krojač, i ovom prilikom je čitaocima prenela jezičku ljubav, brigu i pažljivost, udružujući svoje umeće sa piscem, dočaravajući vibrantnosti, plodnosti, ritmičnosti i boje njegovog jezika.

Makgregor redukovanom pripovedanju pridružuje ponavljanja čime utiče na emocije, učvršćuje koherenciju priče, udahnuje joj ritam, zvuk, melodiju. Redukciji dodaje nabravljanje kako bi mnoštvo odvojenih bića, stvari i događaje povezaao različitim čulnim antenama, stapajući ih u semantičku homogenost. Rezultat? Povezivanje, preplitanje, prisajedinjenje govora ljudi, pojedinaca i zajednice, lokalnih tračeva i zvaničnih globalnih vesti (govora medija). Posebno iscrpno prenosi govor prirode, od najmajušnijeg do najkrupnijeg njenog elementa, zbog čega ovaj roman pripada i žanru ekofikcije. Dejstvo? Počinjete da osećate kako diše i govori univerzum, odjednom čujete, vidite, mirišete taj svet, postajete svestan deo vasedeljene.

Mnogi „komentatori“ primetili su ispisivanje mnoštva likova za koje smatraju da ih je dosta nerazvijeno, ocenjujući ovakav postupak kao suprotan tradicionalnom oblikovanju romanesknh likova. Da li je dosadašnji teorijski aparat uopšte prikladan za eksperimentalne romane? Treba li obim predstavljanja likova izjednačavati sa nepredstavljanjem? Tačno je da su mnogi karakteri šturo, u najkraćim crtama oslikani, ali je isto tako tačno da su Makgregorovi kroki potezi veoma birane portretne linije koje nisu sfumato nejasne. „Komentatori“ su dodatno prenebregli činjenicu da u romanu *Jezero br. 13* postoje likovi koji su više predstavljeni i približeni nego drugi. Šta te razvijenije priče, na primer, o Su i Ostin Kuper, Džejsmu i Linzi, Ričardu i Ketu znače? Pri tom, postoje i nešto detaljnije priče o pojedincima, o Ajrin, Džounsou, Lesu Tompsonu, vikarki Džejn... Kod navedenih parova, čini se, nije toliko bitno jesu li u ostvarenim ili neostvarenim vezama. U njihovim pričama, u prvi plan izbija jačina prošlosti koja se u sadašnjosti prepoznaje kao želja da se vrate izgubljeni unutrašnji sadržaji. Zagovara li Makgregor tim pričama, nenametljivo ali sa izvesnim upozorenjem, potrebu za vraćanjem autentičnih osećanja i većom otvorenosću?

Šta se na početku 21. veka dešava sa životom, sa stvarnošću, sa ljudima? Da li će čitaoci osetiti tugu kada, u trenutku tihobolnog priznanja nove učiteljice da se ne snalazi dobro u novoj sredini, pročitaju odgovor direktorke škole, gospođe Simpson, da ona „nikada ne pita ništa o privatnom životu svog nastavnog osoblja“? Tačno je primećeno od strane nekih „komentatora“ da Makgregor ne osuđuje, ne optužuje, ne lepi moralne etikete (on posmatra!), ali u njegovom romanu nalazimo tragove opomena o sunovratu ljudskosti, odleplji-

vanju od osećanja, svesti, pažnje i odgovornosti. Onoliko često i onako pomno insistiranje na čulnosti prirode, njenoj mitskoj i misterioznoj snazi u neimenovanom engleskom selu, kontrastno stoji prema brojnim izveštavanjima sa televizije o monstruoznoj moći prirode u svetu, katastrofama, nakon kojih niko od likova ne reaguje. Opisi mikroprirode iz neposrednog okruženja kao da su ispisani sa namerom Makgregora da nas bocne, žacne, trgne i najzad probudi pre nego bude dockan. Prohujće i život i priroda pored nas, u mimohodu: potraga za nestalim neće biti ostvarena.

Nisam sigurna da su „komentatori“ u pravu kada potenciraju da je kriminalistička tema u ovom romanu prazan, veštolažni mamac. Početni kriminalistički zaplet je istinski kriminalistički zaplet u kojem Beki briljantno figurira. Ona, čije ime znači „pridružiti“, „povezati“, „uhvatiti“, trajna je refrenska opomena koja tokom romana prerasta u avet. Pisac ne želi da je izbriše, baš kao što ne izostavlja ni druge nesreće i probleme: porodično nasilje, pedofiliju, ekonomske krize, migraciju... Kriminal je mnogo veći, širi i teži, naizgled je nevidljiv, ali temeljno vršen, jer, pojedinačno, svako od nas svojim mrtvilom, nebrigom, nepažnjom i neodgovornošću oštećuje ne samo čovečanstvo nego i univerzum. Beki istovremeno označava bukvalni nestanak, gubljenje života, ali je i metafora prisutnosti tog nestanka.

Ceo roman je pun mikrooksimoronskih parova narativa: pojavljivanja iščeznuća, dolazaka odlazaka, umirućih života, uskravajućih smrti. Nema u njemu tradicionalnog zapleta, Makgregor radije prenosi njegovu mehanizovanu suštinu: oscilatorno kretanje mnoštva obrazaca života, odnošenja ljudi jednih prema drugima, prema okruženju, prirodi, svetu. Nestanak ljudi i prirode stvara traumu. Trauma se preoblikuje u moru. Mora u upozorenje. Upozorenje podseća da potraga nije završena. Ona je uspešna samo u snovima. Na javi, traženje veze sa životom i svetom još uvek traje.